

A kínai geopolitika sajátosságai¹

Horváth Levente: *A kínai geopolitikai gondolkodás*. Budapest: Pallas Athéné Könyvkiadó, 2022. 208 o.

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.1.8

Horváth Levente nem kisebbre vállalkozott, mint hogy könyvével betekintést nyújtson a kínai geopolitikai gondolkodásba. A szerző 12 évet élt Kínában: előbb sanghaji főkonzulként, majd a Magyar Nemzeti Bank elnöki főtanácsadójaként részt vett Magyarország keleti nyitás politikájában, továbbá személyesen látta az „Egy övezet, egy út” (*One Belt, One Road, OBOR*) kezdeményezés megszületését és alakulását, fejlődését. A könyvben a nagyszámú kínai irodalmi hivatkozás mellett a személyes tapasztalatain keresztül – a kínai nyelv-, kultúra- és helyismerete felhasználásával – mutatja be a kínai geopolitikai gondolkodást.

Az író a bevezetőben rögtön egy igen érdekes tényre világít rá: vajon miért a Kínát negatív színben feltűnő hírekkel van tele napjainkban a világsajtó? Mintegy rövid válaszként ismerteti is, hogy a hidegháborút követően az Amerikai Egyesült Államok maradt az egyetlen szuperhatalom, s ezzel kialakult az egypólusú világrend, amelynek keretében Washington a saját elveit tudta az előtérbe állítani. Az utóbbi két évtizedben viszont új, globális jelentőségű gazdasági térségek, hatalmi központok alakultak ki, közülük pedig Kína fejlődése volt a leglátványosabb, amely így az egyik legnagyobb esélyes lett arra, hogy az USA egyeduralmának veszélyeztetésével egy másik szuperhatalommá váljon.

Horváth Levente ebben az új nemzetközi környezetben mutatja be Kína fejlődésének útját, amelyet geostratégiai szemlélettel elemez, az OBOR kezdeményezésen és ahhoz kapcsolódóan a kínai geopolitikai gondolkodásmódon keresztül, mégpedig nem a nyugati államok, hanem a konfuciuszi tanításokon alapuló 5000 éves kultúrával rendelkező keleti fél szemszögéből. A kínai geopolitikai gondolkodás ismertetése mellett olyan érdekességekbe is betekintést enged, mint a kínai cikluselmélet, a *jin* és *jang* hatása a gondolkodásra, az ókori művek hatása a hétköznapi emberek életére.

A bevezetőt követően az OBOR történelmi előzményeivel és a meghirdetésének a körülményeivel ismerkedhetünk meg, valamint kiderül, hogy milyen elgondolások jelentik a kezdeményezés pilléreit. A 19. századi európai terjeszkedést megelőzően Kína a saját világképe szerint központi szerepet töltött be a világrendben, s ennek megfelelően magát az egész világ egyetlen szuverén kormányzatának tekintette. Mindez egy univerzális hierarchia leképeződése volt a Nyugaton megszokott, egymással vetélkedő szuverén államok egyensúlyrendszerével szemben.

Kína külpolitikájában fontos szerepet játszottak a selyemutak: a szárazföldi és a tengeri selyemút kialakulásának révén kezdett szorosabb kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatokat kialakítani a környező országokkal. Míg a szárazföldi selyemúton keresztül főképp a kereskedelem zajlott, addig a tengerin az árucse-re mellett diplomáciai kapcsolatok is létrejöttek. A selyemút hanyatlását követően az ország elzárkózott a külvilág elől, ám így is fontos szereplője maradt a világgazdaságnak: a világ GDP-jének 25-30 százalékát adta egészen a 19. század közepéig. Akkor azonban a külföldiek egyenlőtlen szerződésai és az ópium elterjesztése következtében hanyatlásnak indult a kínai gazdaság. Legközelebb csak 2013-ban került ismét előtérbe a selyemút gondolata, amikor is a jelenlegi kínai elnök, Hszi Csin-ping szeptember 7-én, a Kazahsztánba tett hivatalos látogatása során egy Selyemút Gazdasági Övezet koncepciójáról beszélt, egy hónappal később, október 3-án, az indonéziai utazása alatt pedig már a tengeri selyemút tervét is felvázolta. A kínai Hajnan tartományban fekvő Poao városban 2008 óta évente megrendezésre kerülő *Boao Forum for Asia* 2015-ös találkozásának harmadik napján, március 28-án, az „Elképzelések és lépések a Selyemút Gazdasági Övezet és a XXI. századi tengeri selyemút közös kiépítésével kapcsolatban” című dokumentum bemutatójával hivatalosan is elkezdődött az egész világra nagy hatást gyakorló „Egy övezet, egy út” nevet viselő kezdeményezés.

A kínai politikában a mai napig fellelhetők az ötezer éves kínai kultúra nyoma, és a jelek szerint a legnagyobb állami vezetők folyamatosan tanulmányozzák a nagy filozófusok és stratégiák, például Konfuciusz, Lao-ce, Szun-ce műveit. Horváth Levente ennek alátámasztására és vizsgálatára egy külön fejezetet szentelt, amelyben bemutatja az ókori selyemutat és a mögötte rejlő gondolatokat, amelyek ihletet adtak a kínai vezetésnek az új selyemút létrehozásához.

A következő – hosszabb – fejezetben a kínai geopolitika fejlődésében mélyedhet el az olvasó, egészen az ókori Kínától kezdve napjainkig. Ezt a szerző azért is tartja szükségesnek, mivel sokakban felmerül a kérdés, hogy az OBOR vajon geopolitikai törekvés-e, vagy sem. Horváth Levente szerint ennek eldöntéséhez először szükséges a kezdeményezést geopolitikai szemszögből megvizsgálni. Ekor viszont azzal a problémával lehet szembesülni, hogy a geopolitikai tanulmányokban általában a nagy európai és amerikai gondolkodókról, azok alkotásairól, műveiről és gondolatairól olvashatunk, a kínai geopolitikai gondolkodásról viszont kevés információval rendelkezünk – döntően a nyelv ismeretének hiánya miatt. Így ez a fejezet többek között olyan kérdésekre keresi a választ, hogy a nyugati geopolitikai gondolkodásmód kialakulásához és fejlődéséhez képest hogyan alakult az Kínában, ott hogyan viszonyultak a politikai földrajzhoz és a geopolitikai gondolkodáshoz. Ehhez részletesen bemutatja a kínai geopolitika gyökereit, a különböző korok katonai stratégiáit és nagy bölcseit, valamint filozófusait és azok nézeteit, majd a kínai geopolitika hajtásait – tehát mint tudományágat – vizsgálja, egészen a modern korig. Ezután rávilágít a kínai és a nyugati geopolitika különbségeire, végül pedig támpontot ad az OBOR geopolitikai szempontból való értelmezéséhez.

A következő rész – az előző fejezetekből szerzett tudásra építve – a kezdeményezést gazdasági, felépítési és pénzügyi szempontból értékeli. Az OBOR közvetlen gazdasági előzményeinek áttekintése után a szerző arra világít rá, hogy az elnevezés nyugati szemmel történő vizsgálata során milyen probléma jelentkezik, és azon keresztül mutatja be a projekt kiterjedtségét és fontosságát. Az „Egy övezet, egy út” kezdeményezés elindítását követően ugyanis a nyugati kutatók különböző térképekkel és az azokon feltüntetett egy-egy szárazföldi és tengeri útvonallal próbálták kijelölni, hogy a kínai kezdeményezésben rejlő lehetőségek milyen nyomvonal mentén jelentkeznek majd. Voltak, akik az útirány fejtegetése mellett olyan konklúziókat is levontak – az író hozzáteszi: helytelenül –, hogy egyes országok kimaradnak a kínai együttműködésből, mivel az útvonalak egyike sem érinti azokat. A keleti és a nyugati kultúra különbségei ekkor újra a felszínre kerültek. A Nyugat mindig is a saját gondolkodásmódjával próbálja megérteni a kínai stratégiákat, koncepciókat, kezdeményezéseket, azonban ez a legtöbbször nem célravezető. Így ezúttal is a kínai fél alkalmazkodott: megértette, hogy a nyugati gondolkodásban problémát okoz az „egy” szó használata, ezért az angol *One Belt, One Road* elnevezést *Belt and Road* alakra rövidítették, s azóta Övezet és Út Kezdeményezésként (*Belt and Road Initiative*, BRI) hivatkoznak rá. Azt remélték, hogy így már világosabb lesz a világ, de legfőképp a Nyugat számára, hogy egy teljes hálózatrendszerrel van szó, nem egy konkrét útvonallal. Ennek igazolására a szerző be is mutatja a BRI hat fő irányát, a selyemútfajtákat, valamint a Kínából kiinduló gazdasági folyosókat. Ezután a szerző kitér a kezdeményezés pénzügyi hátterére is. A BRI-t kiszolgáló pénzügyi infrastruktúra folyamatosan formálódik, a fő cél, hogy elősegítse az Eurázsian átvívelő programba bekapcsolódó országok fejlődését és infrastrukturális fejlesztését. Kína több befektetési alap és pénzügyi intézet létrehozását is kezdeményezte a régióba irányuló projektek finanszírozása érdekében, például az Ázsiai Infrastrukturális Befektetési Bankot (*Asian Infrastructure Investment Bank*, AIIB) és a Selyemút Alapot.

Az utolsó fejezet áttekinti Kína nemzetközi kapcsolatainak a kezdeményezésre vonatkozó alakulását. A szerző először egy esettanulmánnyal, a Kína–KKE-együttműködés példájával ismerteti meg az olvasót. Ezt követően a BRI-re adott nemzetközi reakciók nyomán bepillantást kaphatunk Kínának bizonyos országokhoz – az Amerikai Egyesült Államokhoz, Oroszországhoz, Indiához, Japánhoz, az Európai Unióhoz, valamint Magyarországhoz – fűződő kapcsolataiba. Végezetül pedig a kezdeményezés elmúlt hét évének eredményei alapján képet kaphatunk annak aktuális állapotáról. Tény, hogy az „Egy övezet, egy út” a kínai külpolitika és külgazdaság meghatározó stratégiája lett, s az alapjait Peking multilaterális és bilaterális együttműködései képezik.

Horváth Levente fő célja, hogy könyvében részletesen bemutassa az „Egy övezet, egy út” kínai kezdeményezést, amelyről eddig hasonló átfogó, magyar nyelvű anyag – könyv, doktori értekezés vagy tanulmány – nem készült, viszont szinte állandóan téma a napi sajtóban. Emellett a hiánypótló és hasznos könyv kiemelt

célja az is, hogy betekintést adjon a kínai geopolitikai gondolkodásmódba, és „kínai szemmel” is megvizsgálja a kínai nemzetközi együttműködést, s összehasonlítsa azt az eddigi nyugati értelmezéssel. Továbbá olyan kérdésekre keresi a választ, mint hogy létezik-e kínai geopolitikai gondolkodásmód, és amennyiben igen, milyen gyökerekkel rendelkezik. A kínai ókori stratégiák és bölcsek (Szunce, Kuan-ce, Konfuciusz, Lao-ce, Meng-ce stb.) tanításai és a kínai kultúra egyik alapja, a *jin* és *jang* kettősségének szemlélete miként hat Kína külpolitikájára? A BRI egy újfajta gyarmatosítás-e? Valóban a Hszi Csin-ping államfő által létrehozott új multilaterális kezdeményezés, vagy a Kínai Kommunista Párt által előre megtervezett program?

A fentiek tekintetében Horváth Levente: *A kínai geopolitikai gondolkodás* című műve rendkívül aktuális és hiánypótló alkotás, s nemcsak a BRI jobb megismeréséhez és megértéséhez, de a kínai geopolitikai gondolkodás mélyreható tanulmányozásához is. Ezek ismerete pedig napjainkban, amikor a világrend átalakulásának a szemtanúi lehetünk, egyre fontosabb. A könyv mindenki számára közérthető, így a kutatók, a szakemberek és a szakpolitikusok mellett az Ázsia, Kína iránt érdeklődőknek is hasznos olvasmány, valamint azok is haszonnal olvashatják, akik szélesíteni kívánják a látásmódjukat, és a nyugati mellett immár a keleti/kínai szemlélettel is tisztában kívánnak lenni.

Zoltai Alexandra

Jegyzet

- 1 Arcenzió a *Hitelintézet*i Szemlében megjelent anyag átdolgozott változata: Zoltai Alexandra: „Az »Egy övezet, egy út« geopolitikája”, *Hitelintézet*i Szemle, 21, no. 3 (2022): 173–176.